— V kratki prozi se pripoved dokaj redko zaključuje s srečnim koncem (poroka itd.), v dolgi pa je tak konec pogostejši oz. je skoraj pravilo v »izvirnih« romanih. Zato pa v dolgi pripovedni prozi ni nevtralnih koncev, medtem ko v kratki predstavlja to kar šestino pripovednih zaključkov.

To ugotovitev je mogoče povezati z rezultati analize etologije oseb:

— če pripovedovalec upovedi osebe, ki same na sebi niso smešne ali pa so celo tragične, na tak način, da jim njegova ustvarjalna volja nekako doda elemente komičnosti, je ta pripovedni postopek najbrž sam po sebi veliko bliže objektivizaciji upovedenega sveta (kar Jurčičevo kratko pripovedno prozo vsaj na tej ravni približuje realizmu) kot pa tisti, po katerem pripovedovalec v žalobnem tonu sočustvuje s tragičnimi osebami enega dela dolge pripovedne proze ali pa jih v drugem delu lepo vse križem poženi.

Pavla Robnik
Ljubljana

NAŠ BRALEC IN NJEGOV ODNOS DO KNJIGE

V času, ko poteka akcija SZDL za širšo družbeno vlogo knjige, ko so se ob Mesecu knjige vrstila številna strokovna posvetovanja, kako knjigo približati bralcu, in ko so izšle prve, nove žepne knjige, je prav tako pomembno ugotoviti, kakšen je okus našega bralca in kaj od knjige pričakuje. Take podatke da lahko le smiselno organizirana anketa, kakršnih je bilo doslej na Slovenskem, še bolj pa v širšem jugoslovanskem merilu, že več: 1967 Anketa o branju knjig v Jugoslaviji Inštituta za družbene vede v Beogradu, 1974 Stanovništvo i knjiga u Jugoslaviji in istega leta za ožje slovensko območje Kocijanova razprava Knjiga in bralci, ki jo je izdal Raziskovalni center za samoupravljanje pri kulturni skupnosti Slovenije. Vse te ankete so procentualno ugotavljale razmerja med branjem in nebranjem, Kocijanova pa se je lotila tudi področij knjižne ekonomike in politike. Zaključek vseh je bil, da je naš literarni tlak, kakor razmerja med ponudbo in povpraševanjem po knjigi imenuje francoski sociolog literature René Escarpit,[1] sorazmerno nizek, da je število nebralcev visoko, da so zanimanja bralcev enostranska in da se bralno občinstvo šele razvija, za razvijanje potreb po branju in za osveščanje bralcev pa so potrebne številne praktične akcije.

Tako Escarpit v svojih knjigah[2] kot Kocijan v svoji razpravi[3] poudarjata, da so ankete o bralcu vseskozi nujno potrebne, saj jasno kažejo, kako se giblje literarni tlak neke kulturne sredine. Vsakoletnih analiz bralnega občinstva pri nas še ni, o povpraševanju nas informira le rubrika Najbolj iskane knjige meseca v Knjigi, publikaciji slovenskih založb.

Na podlagi Escarpitovih predlogov o praktičnem preučevanju bralnega občinstva[4] in Kocijanove razprave se je letos organizirala nova anketa, katere namen je bil spet izmeriti literarni tlak določenemu številu bralcev. Deloma se je lotila tudi novih poglavij, saj je poleg splošnih vprašanj o branju časopisov, revij in knjig spraševala tudi po branju t. i. subliterature, t. j. stripov in romanov v snopičih, po motiviranosti za branje in po razmerju med knjigo in filmom, namreč po slovenskih leposlovnih delih v filmski realizaciji in po bralčevem odnosu do enega ali drugega medija.

Zaradi zamudnega spraševanja (ustnega po pismenem vprašalniku) in neračunalniške obdelave podatkov je indeks anketiranih precej majhen: le sto ljudi. Zato so nekateri rezultati relativni, tiste pa, ki sovpadajo s Kocijanovimi ali ki obsegajo večino odgovorov, lahko smatramo za objektivne. Polovica anketiranih je odgovarjala na slučajno izbranem terenu, t. j. v stanovanjskih stolpičih, druga polovica pa v Ljudski knjižnici

---

[1] Escarpit: Revolucija knjige, str. 75.
[2] Isti: Sociologija književnosti, Revolucija knjige.
[3] Knjiga in bralci.
[4] Escarpit: Sociologija književnosti, str. 35.

Bežigrad. Komparativno zbiranje podatkov je dalo zlasti rezultate, koliko vpliva knjižnica na izbor knjig, na osveščanje bralca in na njegov odnos do drugih možnosti branja. V knjižnici je bralna ozaveščenost višja, želja po branju prerašča v potrebo po branju, zato se jasneje kaže, kaj ljudje v knjigi iščejo in kakšen je njen namen.

Po osnovni strukturi so bili anketirani starejši od letnice rojstva 1958, obeh spolov in stanov in pretežno izenačene, srednje izobrazbe (70 %), ne da bi se pokazale bistvene, relevantne razlike med stanovalci in obiskovalci knjižnice.

Med časopisi je, podobno kot je ugotovil že Kocijan,[5] daleč najbolj bran Nedeljski Dnevnik (bere ga 79 % anketiranih), od dnevnih časopisov pa skoraj izenačeno Delo (69 %) in Dnevnik (65 %). Od drugih tedenskih revij sta najbolj priljubljenia Jana (60 %) kot ženskam namenjeno branje, in Stop (46 %), ki informira predvsem o glasbenih, filmskih in televizijskih novicah. Od bralcev slaba polovica naroča vsaj dva časopisa, najbolj brane rubrike pa so politika in gospodarstvo, novice, romani in feljtoni, nesreče in osmrtnice ter šport, saj jih redno preleti več kot polovica anketiranih.

Pomembno je zlasti razmerje med branjem časopisov in nebranjem leposlovja, saj nebranje leposlovja *ne* vpliva tudi na nebranje časopisov. Ravno nasprotno — nebralci leposlovja preberejo 12 % več časopisov kot ostali, redni bralci leposlovja. Povprečen nebralec leposlovja te ankete redno bere vsaj osem časopisov, medtem ko jih povprečen bralec le šest. Nebranje torej ni nebranje nasploh, ampak se kompenzira drugje, išče druge, od leposlovja drugačne vrste tiskane besede.

Možen izhod so tudi stripi in romani v snopičih. Zaradi splošno priznane neliterarnosti te vrste tiska se anketirani vprašanjem o tem branju izognejo, če se le da. Po ugotovitvah te ankete sega po t. i. subliteraturi le 37 % anketiranih, in to predvsem po romanih v snopičih — po slovenskem Dr. romanu in po hrvaškem Ljubavnem vikend romanu. Motivacijo za branje teh del lahko razdelimo v dva tipa: ena je branje zaradi zabave in sprostitve, dobro pomirjevalo pred spanjem ali nadomestilo za film, druga pa branje zaradi tematike same — 63 % bralcev se romani v snopičih namreč zdijo življenjski, sodobni, zanimivi, v njih čutijo časovno in vsebinsko bližino. Od obiskovalcev knjižnice večina sega po romanih v snopičih le za zabavo, saj si lahko izposodijo katerokoli knjigo, med stanovalci pa jih več bere zaradi tematike, saj jih nekaj sploh ne bere leposlovnih del.

Glede na manjše število odgovorov je težko zaključiti, ali stripi in romani v snopičih lahko nadomestijo leposlovno delo. Videti je, da so vrsta zase s posebno funkcijo: zabava in sprostitev. Bralci, ki najdejo v stripu življenjskost, pa jo, če le sežejo po knjigi, najdejo tudi v njej, kakor so pokazale nadaljnje analize.

Od ostalih možnosti branja sta najbolj priljubljeni leposlovje in splošnoizobraževalne knjige, ne manj pa tudi praktične knjige za dom in družino. Najbolj brano je leposlovje (75 %), saj ga redno berejo vsi obiskovalci knjižnice. Knjižnica ima veliko vlogo tudi v ponudbi splošno izobraževalnih knjig. Zanimanje zanje poveča vsaj za 30 %, saj si dve tretjini obiskovalcev knjižnice redno sposoja tudi to vrsto literature. Tudi v strukturi domačih knjižnic se kaže dvovrstna orientiranost: največ je leposlovja, toda polovica anketiranih ima doma tudi splošnoizobraževalne ali strokovne knjige. Potrebe po knjigi so torej dvojne: na eni strani po leposlovju (tudi če ima samo funkcijo statusnega simbola), po drugi po knjigah za vsakdanjo, praktično rabo, ki bralca vodijo pri strokovnem ali domačem delu in mu pomagajo pri širjneju splošne izobrazbe.

Za domačo knjižnico kar 48 % anketiranih kupuje knjige v zbirkah. Najbolj priljubljena je slovenska Naša beseda, saj jo ima 30 % anketiranih, zbirki iz svetovne književnosti 100 romanov in Nobelovce pa 20 %. Priljubljenost Naše besede je povezana z izborom domačih del, pa tudi z lepo, vezano izdajo. Mnogi jo kupujejo zato, da bi otroci imeli vsa zahtevana dela za čtivo, pa tudi, da bi imeli domača dela zbrana in pri roki.

Domača knjižnica in zbirke v njej pa na samo branje ne vplivajo. Leposlovje pri roki namreč še se pomeni, da se tudi redno bere, saj so lahko za kupovanje tudi drugi

[5] Kocijan: Knjiga in bralci, str. 25.

vzroki: knjiga je tudi pohištvo, tudi dobra denarna investicija, tudi statusni simbol, če že ni potencialno čtivo za še majhne otroke. Število nebralcev na Slovenskem je pri Kocijanu doseglo izredno visok procent: 47,6 %.[6] Tudi pri analizah te ankete se je izkazalo, da med stanovalci (obiskovalci knjižnice namreč vsi redno berejo) 50 % leposlovja redno ne bere, sploh ne pa 30 %. Nebralci preberejo zato sicer več časopisov, revij in romanov v snopičih, vendar je procent nebranja zelo visok glede na to, da imajo mnogi v domači knjižnici tudi leposlovje. Večina utemeljuje nebranje s pomanjkanjem časa in prezaposlenostjo.

Bralci segajo zlasti po štirih tipih knjig, ki se med seboj tematsko in stilno razlikujejo:

1. Moderne romane in dela sodobnih slovenskih avtorjev (izrazito sodoben stil, človek nastopa kot neharmonična, kontradiktorna osebnost) bere 14 % bralcev. Vsi so visoko izobraženi ali študenti, mlajši od letnice rojstva 1940, ta literatura pa jih privlači zaradi problemov človeka današnjega sveta, prav tako pa tudi zaradi sodobnega stila.

2. Poljudno-znanstvena in splošno-izobraževalna dela, kjer so najpomembnejša vojnodokumentarna dela in znanstveno pisani življenjepisi, so priljubljena med 18 % bralcev. Pretežno jih berejo moški; ni mlajših od 1950; motivacije za branje teh del pa so dokumentarnost, resničnost, povečanje osebne kulture, pomemben vzrok pa je tudi udeležba v NOB.

3. Klasika 19. in 20. stoletja zajema tradicionalni, realistični evropski roman, od slovenskih avtorjev pa naše klasične realistične pisatelje in socialni realizem med obema vojnama. Te pisatelje označuje realističen stil, opisovanje družbenih razmer, slovenske pa zlasti opisovanje podeželja in kmečkih ljudi. Ta dela bere 48 % bralcev, ki jasno motivirajo svoje odgovore zlasti ob domačih avtorjih. Motivacije se brez težave združijo v formulo: domače, kmečko, prijetno; te kategorije pa dopolnjuje še druga možnost: resnično in življenjsko. Prva formula je zaradi tematike docela razumljiva, problem resničnosti in življenjskosti pa je bolj zapleten. Resničnost bi se še lahko povezala z realističnim stilom, življenjskost pa vključuje tele pisatelje: Jurčiča, Tavčarja, Finžgarja, Kranjca in Bevka. Kategorija življenjskosti vsekakor ni posledica vsakdanjega življenjskega izkustva, ampak je predstava drugačnega, lepega kmečkega življenja.

4. Ljubezensko-pustolovski, zgodovinski romani, zdravniška tematika, kriminalke in vojaško-vohunske zgodbe — gre za dela, ki so izrazito zgodbena, izhajajo v več knjigah, na zgodovinski ali psevdoznanstveni osnovi zapletajo in razpletajo napete dogodke med enostranskimi glavnimi osebami. Med avtorji je trenutno najbolj iskana vroča trojka Simmel, Kirst, Konsalik, nato pa še vsi drugi pisci te literature od Doyla do Fischerjeve. Te knjige bere, zlasti v povezavi s prejšnjo skupino, kar 72 % bralcev.

V izboru tematike se edino tu pojavi razlika po spolu:

— moški berejo pretežno vojaško-vohunske romane, manj kriminalke in pustolovsko-ljubezenske romane,

— pri ženskah zavzamejo dve tretjini beriva sentimentalne teme (ljubezenski romani, zdravniški romani, pustolovski romani) in le redke sežejo po kriminalkah ali vojaško-vohunskih zgodbah. Razlika v izboru branja torej kaže, da se moški odločajo bolj za napete, akcijske teme, večina žensk pa za »psihološko«, čustveno tematiko.

Pri motivacijah prevladata dva tipa: večina bere ta dela zaradi napetih, razburljivih, zanimivih dogodkov, nekaj pa tudi zaradi resničnih, življenjskih situacij. Najbolj življenjski se bralcem zdijo avtorji kot Konsalik, Knittel, Soubiran, Fischer in Buck. Escarpit[7] je pri obravnavi književne motivacije ugotovil, da je ponavadi glavni vzrok za branje neravnotežje med bralcem in njegovim okoljem, ki mu ne nudi tega, kar si v predstavi želi. Če postane knjiga sredstvo za beg, je v domišljiji lahko verjetno in življenjsko vse, kar je prikazano na nefantastičen način.

Zato se bralci Konsalika in Fischerjeve lahko identificirajo z njihovimi junaki, čeprav je njihova življenjska izkušnja docela drugačna.

---

[6] Prav tam, str. 22.

[7] Escarpit: Sociologija književnosti, str. 145.

Tudi Gregor Kocijan omenja, da se četrtina bralcev navdušuje nad zelo povprečnimi zgodbenimi romani s precejšnjo sentimentalnostjo.[8]

Slovenski bralci torej najraje berejo zgodbene romane, nekaj zaradi pestrega dogajanja, nekaj zaradi razvedrila, nekaj zaradi prividne življenjskosti teh del. Prav tako jih zelo pritegujejo slovenski klasiki, kjer je ob domači kmečki tematiki iluzija resničnosti teksta še toliko večja.

Slovenska književnost je med bralci zelo priljubljena. Slovensko klasiko pozna 79 %, bere pa 68 % anketiranih, sodobne slovenske avtorje pa pozna in bere le 10 % anketiranih.

Najbolj znan slovenski pisatelj je Cankar, saj se je zanj opredelilo 36 % bralcev. Ta procent zajema pravzaprav dva pojava: realno sliko branja Cankarjevih del in poznavanje iz obveznega šolskega programa in preteklega Cankarjevega leta. Pri slovenskih klasikih nasploh je treba upoštevati kategorijo branja in poznavanja skupaj.

Za Cankarjem sledi Tone Svetina s svojo Ukano, ki jo je prebralo 20 % anketiranih. Za njim pa se zvrstijo skoraj vsi slovenski realisti: Jurčič, Tavčar, Finžgar, Ingolič, Kranjec, Bevk.

Najbolj znan pesnik je Prešeren, ki ima 14 odgovorov, vendar tudi zanj veljajo, kakor za Cankarja, kategorije branja in poznavanja skupaj.

Sodobni slovenski avtorji so frekvenčno nizko zastopani: le 4 anketirani so omenili, da berejo Zidarja, še manj pa Menarta, Minattija, Hienga, Strniša, Šalamuna, Božiča, Zupana, Zajca, Grafenauerja in ostale.

Daleč najbolj priljubljeni so torej slovenski realisti in Tone Svetina. Visoka zastopanost le-teh se veže tudi na Našo besedo, ki jo ima slaba tretjina anketiranih. Od povojnih avtorjev je med širše bralne množice prodrl edinole Tone Svetina, druge poznajo le izobraženci. Povprečni bralec s srednjo izobrazbo jih ne bere, ker o njih ali ni zadosti informiran, ali pa jih preprosto odklanja, češ da jih ne razume in da so mu njihova dela tuja. (Veliko bolj tuja in nesprejemljiva kot zgodbeni romani, kjer je življenjska izkušnja bralca od junakove tudi drugačna.) Stilno in vsebinsko ustrezajo le izkušnji in zahtevam visokoizobraženih bralcev ali študentov.

Priljubljenost nekaterih slovenskih del so povečale tudi filmske realizacije. Najbolj gledani in najbolj znani slovenski filmi so Cvetje v jeseni, Idealist, Povest o dobrih ljudeh in Na klancu. Literarna dela ob teh filmih je prebrala dobra polovica anketiranih, na splošno pa preberejo obiskovalci knjižnice 15 % več knjig ob filmih na leposlovna dela kot stanovalci. Knjižnica torej interes za branje povečuje: film sam vzbudi zanimanje, knjižnica pa ima leposlovno delo na razpolago, da bralec-gledalec lahko zlahka primerja oba medija in dopolni svojo predstavo.

Najbolj priljubljen je film Cvetje v jeseni, saj ga je videlo 91 % anketiranih in prebralo kar 70 % gledalcev. Ta film je vplival tudi na priljubljenost Tavčarja med domačimi avtorji, saj vsi anketirani vedo, kdo je avtor literarne predloge.

Knjiga ima med gledalci popolnoma drugačno vlogo kot film, saj je 60 % bolj všeč in v njej iščejo in najdejo druge kvalitete. Za film se anketirani opredeljujejo predvsem zaradi zunanjih, režijskih efektov, kamere, glasbene spremljave, ali zaradi konkretnosti in plastičnosti medija, za knjigo pa zaradi večje izraznosti besede same in osebnega angažiranja ob njej. Knjiga je podrobnejša, jasnejša, pristnejša, bolj doživeta, pripoveduje z besedo in ne kaže s sliko, zato zapusti globlji vtis. Ob knjigi si bralec ustvarja lastno predstavo, sam oblikuje dogodke in osebe in pusti prosto pot domišljiji. Knjiga angažira celotno bralčevo pozornost, kljub temu pa mu pušča, da se ob njej sam realizira in jo prilagaja svoji predstavi.

Te odločitve opredeljujejo razliko med obema medijema (film prikazuje, knjiga opisuje) in proces branja ostro ločujejo od procesa gledanja (sprejemanja slik). Zahteve bralca

---

[8] Kocijan: Knjiga in bralci, str. 24.

do knjige so drugačne, prav tako njegova psihična pripravljenost. Knjiga ohranja svojo funkcijo sogovornika, zato film ni nadomestilo za knjigo, lahko le poveča zanimanje zanjo.

V povezavi z drugimi podobnimi analizami je za naš literarni tlak torej značilno, da je še vedno veliko nebralcev, da se bralci zanimajo pretežno za zgodbene romane ali za domačo enostavnejšo kmečko povest, novi stili in novi avtorji prodrejo le do izobražencev. Knjigo lahko nadomesti časopis ali revija, stripi in romani v snopičih ter film pa imajo svojo, od knjige drugačno funkcijo.

Vse analize poudarjajo, da bo naš literarni tlak dvignila šele vzgoja bralca od osnovne šole naprej. Številne nove predloge za izdajanje in širjenje knjige je dal tudi osnutek o akciji SZDL za širšo družbeno vlogo knjige: treba je navaditi vsakega človeka, da vidi v knjigi neločljiv del svojega življenja.

Viri in literatura: Anketne pole 1—100. Robert Escarpit: Sociologija književnosti, Zagreb, Matica hrvatska, 1970. Isti: Revolucija knjige, Zagreb, Prosvjeta, 1972. Gregor Kocijan: Knjiga in bralci, Ljubljana, RSZSS, Kulturna skupnost Slovenije, 1974. Knjiga 1953-77.

Nada Barbarič
Ljubljana

Metodične izkušnje

ZAPIS OB MONOGRAFIJI FRANCE PREŠEREN IN NJEGOVO PESNIŠKO DELO

Učitelji slovenske književnosti na gimnaziji pedagoške smeri razmišljamo o obravnavanju klasične slovenske književnosti, ker smo spodbujeni z dvema dogodkoma. Za 3. in 4. razred velja novi učni načrt, preizkušan v 2. fazi izobraževanja pedagoških poklicev. Obenem sovpada učna snov o romantiki na Slovenskem z novim pregledom Prešernovega ustvarjanja: Borisa Paternuja monografijo France Prešeren in njegovo pesniško delo (Lj 1976 in 1977). Pričujoče pisanje zastavljam z namenom, utemeljiti smtrnost poučevanja slovenske romantične književnosti po novi knjigi prof. dr. Paternuja.

Avtor obravnava ob tradicionalnih razlagah novo razlago pesmi, poimenuje elemente pesmi, periodizira ustvarjalna obdobja z »zgodbami«: duhovno, slogovno in življenjsko. Izhajajoč iz ključnih osebnostno izpovednih pesmi razgrinja v obsežni monografiji Prešernov čas in nazor romantične schleglovske šole, kajti tadva sooblikujeta Prešernovo človeško, družbeno in pesniško fiziognomijo, in prav to naj bi narekoval srednješolski načrt poleg tradicionalne pozornosti osebnostnemu in pesniškemu razvoju.

V zastavljeni snovi torej ni nevarnosti, da bi se izmaknili predpisanemu, nevarnost pa je v metodološki pripravljenosti: ustavljati se pri opazovanju biografskih situacij, potrjevati Paternujevo pesemsko razlago nedoživeto in doseči le literarnozgodovinsko védenje učencev. Vprašujem se, ali ni pravilneje navajati učence, da iščejo svoje branje Prešernovih pesmi, učitelj pa jim potrjuje pravilnost ali površnost njihovega branja. Tudi učitelj jemlje v roke klasično književnost, da bi z novim branjem in ob spoznanjih današnje literarne vede znova preizkusil aktualnost dela (kar je potrdilo več za poučevanje klasične književnosti).

Preizkusila sem v razredu družboslovnojezikovne smeri, torej med učenci, ki bodo sami kdaj razlagali Prešernove pesmi, s katerimi metodami, ob kakšnih grafičnih ponazo-